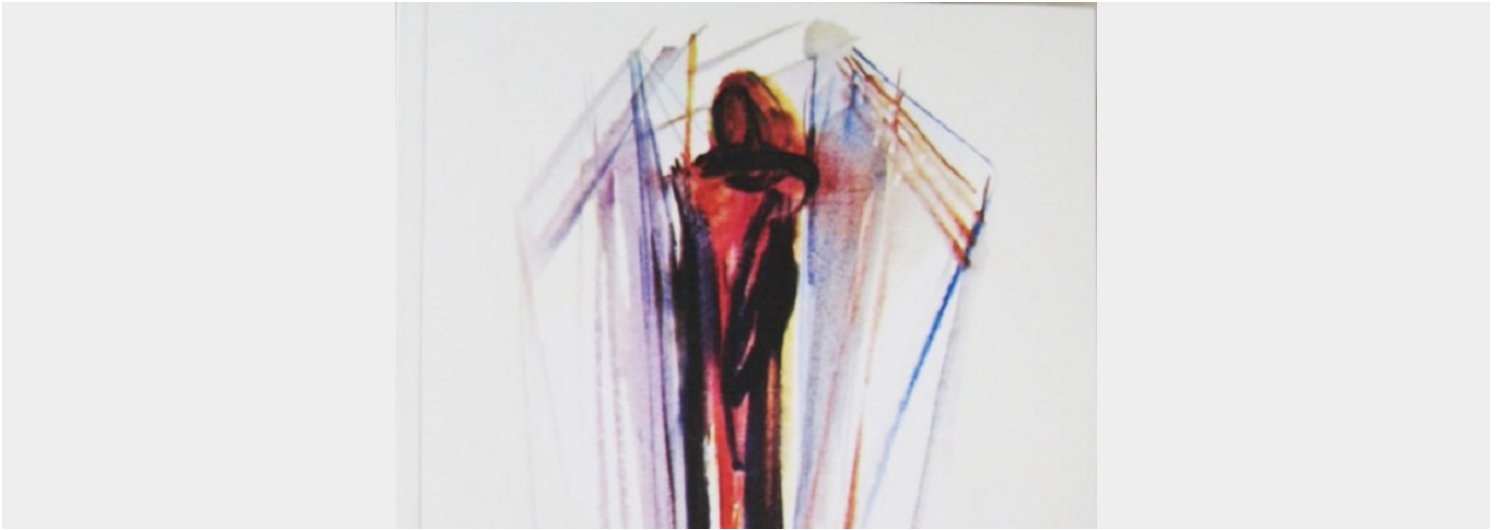


ԱՆՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՎՓԱՅԼԸ

Posted on May 10, 2022 by Keghart



Category: [Opinions](#)



Յուշախօսական «Մարգարէն»ի վերահրատարակութեան առիթով

Վիգէն Լ. Ադդարեան, [Abaka Weekly](#), Մոնթրէալ 17 Ապրիլ 2022

Անցումները մեր կեանքերուն այն մղոնաքարերն են, ուր պահ մը պետք է յամենալ եւ անդրադառնալ թէ այդ հանգրուանէն յետոյ, մեր էութիւնը մեզի համար այլեւս միմիայն կրնայ ըլլալ անկէ առաջ եւ անկէ ետք: Անցումը՝ վերափոխում է:

Կան անցումներ, որոնք մնայուն են ու կենսական: Ծնունդ, պատանեկութիւն, սեր ու կրկին սեր, կորուստ, զաւակի ծնունդ, մահ: Անցումը՝ ինքզինք խորհրդանշող ծես է:



Անցումներ կան, որոնք իւրայատուկ են անհատներուն: Իմաստի փնտռտուք եւ մտահոգեւոր փայլատակում, կեանքի նպատակի եւ ուղիի ընտրութիւն, ստեղծագործութիւն, փորձառութեան փոխանցում եւ իմաստաւորում: Անցումը՝ վերածնունդ է:

Անցումներ ալ կան, որոնց կ'ենթարկուինք ակամայօրէն: Պատերազմ, աղէտ եւ արհաւիրք, գաղթականութիւն, դաւաճանութիւն, ֆիզիքական եւ հոգեկան

տատապանք: Անցումը՝ խարանում է:

Անոնք որոնք պիտի ուզէին այս բոլորին մէջ կողմնորոշուիլ, ո՛րք միայն փրկութեան լաստով մը վերապրելը՝ այլ նամանաւանդ հասկնալու համար թէ ապրուած կեանքը ինքնին, իր ամբողջութեան մէջ իսկ, նոյնպէս անցում մըն է, եւ ուրեմն անպայմանօրէն պէտք է ստանձնել իրենց եութեան նաւավարի պատասխանատուութիւնն ու պարտականութիւնը, այդ մարդիկ, անկասկածօրէն պիտի փնտռեն ա՛յն կողմնացոյցը որ բնաւ չի շեղիր եւ նոյնիսկ չ'ազդուիր ովկէանային թէ մագնիսական փոթորիկներէն: Խաւարին մէջ՝ նաւավարին ուղեցոյցը միշտ եղած է Հիւսիսափայլը: Այսինքն այն աստղը՝ որ անշարժ է գիշերային երկինքին վրայ եւ միշտ մեզի ցոյց տալով իր անուանումին ուղղութիւնը, նոյնպէս մեզի կ'ըսէ թէ ո՞ւր է մեր նպատակակետը: Անսխալօրէն:

Նախ պէտք է անդրադառնալ անցումին: Յետոյ՝ պէտք է փնտռել ա՛յդ անցումին Հիւսիսափայլը եւ հետեւիլ անոր: Ամէն անցում իր Հիւսիսափայլը ունի:

Ճարան Խալիլ Ճարանի «Մարգարէն» սակայն՝ բոլոր անցումներու Հիւսիսափայլն է:

* * *

Առաջին հանդիպումս անոր հետ պատանեկութեանս սկիզբին էր, 1970ին: Այդ տարիներուն սկսած էի հետաքրքրուիլ Արեւելքի փիլիսոփայութիւններով երբ մօրեղբօրս գրադարանին մէջէն գտայ անգլերէն բնագրով *The Prophet*-ը: Գրքոյկ մը որուն նմանը բնաւ չէի կարդացած, որ կարծես յանկարծ լուսաւորեց ամբողջ եութեանս ճանապարհը: Նոյն ժամանակաշրջանին սկսած էի Աստուածաշունչը ուսումնասիրել եւ Ճարանը ինծի տուած էր բանալին զայն իսկապէս հասկնալու եւ աւելին ալ՝ մանաւանդ ճիշդ հարցադրումներու ենթարկելու բոլոր կրօնագիտական փնտռտուքներս:

Քանի մը տարի անց, 1973ին, տասերորդ դասարանի արաբերէն գրականութեան դասագիրքիս ընդմէջէն կրկին եկաւ ինծի դէմ յանդիման: Որպէս հին ծանօթ մը արդէն զոր կը վերագտնէի եւ որուն հետ կարծես ճանապարհակցական մտերմութիւն մը գոյացած էր: «Ալ Նապի»ն արաբերէնով, նոյնքան, եթէ ո՛չ աւելի իսկ գրաւիչ էր բնագրէն, որովհետեւ անոր թարգմանիչը Ճարանին մտերիմ գրչեղբայր եւ նոյնքան հանճարեղ լիբանանցի մեծագոյն եւ անզուգական հեղինակ Միխայիլ Նայիման էր: Արաբերէնով՝ «Մարգարէն» կը վերագտներ արեւելեան իր հոգեմտաւորական ակունքները եւ կը հնչէր իսկապէս որպէս երգ եւ աղօթք: Մանաւանդ՝ բարձրաձայն ընթերցելու պարագային:

Գիտէի թէ «Մարգարէն» բազմալեզու թարգմանութիւններու արժանացած էր, եւ մտածած էի թէ ի՞նչպէս պիտի հնչէր արդեօք հայերէնով: *The Prophet*-ը շատ պարզ կրնայ թուիլ որպէս գրականական լեզու, բայց ըստ ինծի, փորձաքար մըն է: Միխայիլ Նայիման վերստեղծած էր այդ գլուխ-գործոցը արաբերէնով: Կարելի՞ էր երագել թէ

Նմանօրինակ աշխատանք մը պիտի օր մը կատարուէր մայրենիով:

Պարտադրուած անցումս լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմն էր որ ինծի շնորհեց ուրիշ անցում մը դէպի Եւրոպա, բարձրագոյն ուսման հետապնդումի ուղիով: 1979-ի ամբան, արձակուրդով վերադարձած էի Լիբանան եւ սկսուտական ընկերներով բարձրացանք երկրին հիւսիսը իրենց հողին վրայ իսկ ըմբռնելու մայրիներու երկրին վերջին մայրիներու մնացորդացը: Առաքելութիւն մը դէպի Պշարրի, որ նոյնպէս Ճպրանի ծննդավայրն է: Մայրիները տեսնելը իրենց բնական շքեղութեան մէջ անպայմանօրէն կ'առաջադրէր ինծի համար նոյնքան երկիւղածութեամբ այցելել Ճպրանի տուն-թանգարանը եւ հոն կրկին դէմ յանդիման գտնուեցայ իր ստեղծագործական միւս գեղումին: Բոլոր, իր իսկ հեղինակած նկարազարդումները, որոնք աւելիօրէն կը մեկնաբանէին «Մարգարէն»ի էջերը հոն էին այդ թանգարանի պատկերասրահին մէջ: Այս անգամ տողերը չկային աչքիս առջեւ, բայց անոնց պէտք չունէի: Այդ ատեն անդրադարձայ թէ վստահ չէի եթէ նկարներն էին որ կը պատկերազարդէին տողերը, կամ թէ տողերն էին որ կը բառազարդէին նկարները: Ասիկա եղաւ երրորդ «Մարգարէն»ական հանդիպումս:

Անցան հինգ տարիներ եւս: 1983-ի աւարտին Ֆրանսայէն վերադարձած էի Լիբանան, որպէսզի ուրիշ եւ աւելի երկարատեւ անցում մը կատարէի դէպի Գանատա: Եւ հոն էր որ պատերազմական իրավիճակը ինծի պարտադրեց ակամայ միամեայ կեցութիւն մը եւ անշուշտ ապրուստ հոգալու պարտաւորութիւն մըն ալ: Որպէս համակարգիչներու ճարտարագէտ ստանձնեցի Hye-Type Compugraphic հրատարակչական նոր սարքաւորումներու հաստատման պատասխանատուութիւնս ու անոնց հետ աշխատող անձնակազմին մարզումն ու ընդհանուր հսկողութիւնը: Եւ հոն` օր մըն ալ գրասենեակիս դուռէն ներս մտաւ սպիտակահեր Վահէ-Վահեանը: Ընտանեկան մտերիմ բարեկամ մը, երկրորդականի հայ գրականութեան ուսուցիչս որ նոյնպէս Երուանդ Հիւսիսեան Հայագիտական յաճախած երկու տարիներուս ընթացքին ինծի սիրելի դասախօս եղած էր:

Վահէ-Վահեան եկած էր ինծի ներկայացնելու իր նորագոյն աշխատանքը որ պիտի մեր մօտ հրատարակուէր: «Մարգարէն» հայերէնով: Ճանչնալով իր գերագոյն բժախնդրութիւնը որոշեցի անձնապէս ձեռնամուխ ըլլալ բոլոր գրաշարական աշխատանքներուն: Ուսուցիչս պահանջկոտ էր: Ամէն մէկ տողի, բառի եւ կետադրութեան համար իսկ չէր կրնար հանդուրժել նուազագոյն վրիպումը: Աւելին` հրապուրուած էր համակարգչային նոր կարելիութիւններով, օրինակ` պաստառին վրայ հայատառ գրութիւնները տեսնելը իրեն համար հրաշքի համագործ իրողութիւն մըն էր որ կը թոյլատրէր ուղղումները անմիջապէս տեսնել նախքան տպագրական փորձային էջերու վերատպումը: Չմոռնանք թէ այդ տարիներուն տակաւին անձնական համակարգիչը նոր լոյս աշխարհի եկած էր Արեւմուտքի մէջ իսկ անոր ծրագրային տեղադրումը տպագրական սարքաւորումներու մէջ դեռ պիտի տեսնէր

Գրեթէ տասնամեակ մը որպէսզի իրականանար:

Բազմաթիւ օրերէ ետք, յաջողեցայ կարգաւորել ամէն ինչ ըստ իր ճաշակին եւ արժանացայ իր հաւանութեան: Սակայն, տպագրական աշխատանքին աւարտելէն առաջ, ստիպուած էի ձգել Լիբանանը հասնելու համար Գանատա եւ ապա հասնիլ հեռաւոր եւ սառցաշունչ Մանիթոպա նահանգի Ուինիպէկ քաղաքը ուր իմ մասնագիտական ճարտարագիտական աշխատանքս զիս ուղղած էր: Աւելին, յաճախ ստիպուած էի երթալ նահանգին հեռաւոր ու ամայի անկիւնները այլազան սարքաւորումներու վրայ աշխատելու համար: Մանիթոպայի ճմեռնային սառցաբուրքը, որ գրեթէ միշտ կը հասներ մինչեւ նուազ քառասուն աստիճան եւ անկէ ալ աւելի ցած երբեմն ալ, կեանք փոխող ուրիշ անցում մըն էր որովհետեւ՝ Ռոպինսոն քրուզոյին նման որ առանձին գտաւ ինքզինք ամայի կղզիին վրայ, ես ալ՝ շատ անգամներ, աշխատանքիս բերմամբ ինքզինքս կը զգայի թէ ամայի սառցակտորի մը բնակիչն եմ: Հեռու քաղաքակրթութենէ, հեռու մարդկութենէ, եւ անկասկածօրէն հեռու ալ հայութենէ եւ ուրեմն՝ ինքնութենէս:

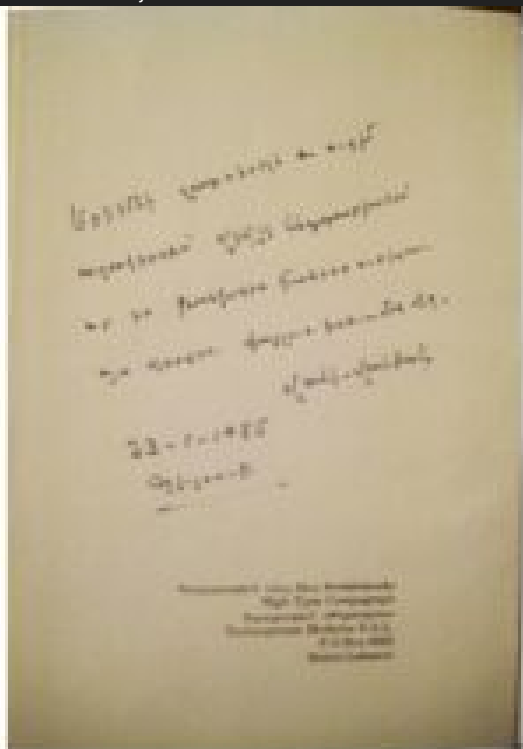
Եւ հոն, 1985-ի Փետրուարի ոռնացող սառցաբուրքը, երբ կը ցնցէր յարկաբաժնիս պատուհանները, այս անգամ փոստարկոս զիս դիմաւորեց կապոցով մը որ քակելով դէմ յանդիման գտնուեցայ կրկին իմ հին բարեկամիս:

«Մարգարէն» էր նորէն որ հիմա հայերէնով կը փայլատակէր երկինքիս վրայ: Այնպէս՝ ինչպէս անհամբեր սպասած էի անոր:

Ներքին էջին վրայ կար Վահէ-Վահեանի մակագրութիւնը.

Գանատայի մէջ՝ գրադարանիս առաջին հայերէն գիրքը եղաւ ուրեմն Ճարանի եւ Վահէ-Վահեանի այս կրկնակիօրէն թանկագին գործը որմէ միշտ ուղղութիւն հայցեցի

Երկար տարիներ, ամեն անգամ հրապարակուած մնալով երկուքին տաղանդով:



«Երբեմնի շատ սիրոյի եւ ուշիմ աշակերտիս» Կիզն Աղդարեանին՝ որ իր թանկագին բառին ունեցաւ այս գիրքին փայլուն երեսունին մէջ: Կառն-Կառնաւ 23-1-1985 «Ձերոյս»

Մէկ ու կէս տասնամեակ յետոյ, 1999-ին արդէն թեւակոխած էի քանի մը ուրիշ անցումներ: Մոնթրէալ հաստատուած ամուսին էի եւ երկու փոքրիկներու երիտասարդ հայր: Բազմազբաղ, աշխատանքովս եւ ընտանեկան պարտականութիւններով, որոնց պատճառաւ ալ ընդհանրապէս գաղութային ամենօրեայ հայկական կեանքէն հեռու մնացած էի: Բարեբաստիկ առիթով մը տեղուոյն ՀԲԸՄի մասնաճիւղի վարչութիւնը ինձմէ խնդրեց բանախօսել Հայրերու Օրուան տօնին առիթով եւ բացատրել անոր խորհուրդը:

Այդ դասախօսութիւնս, որ հայագիտական եւ փիլիսոփայական խորք ուներ, ինձի համար նոր անցում մըն էր որ պատճառ եղաւ փաստօրէն որ մխրճուիմ ազգային եւ գաղութային աշխատանքի բոլոր ոլորտներուն մէջ: Այդ դասախօսութիւնը, այլազան տարբերակներով, տրուեցաւ Մոնթրէալի, Թորոնթոյի, Նիւ Եորքի, Օթթաուայի եւ Տալլասի մէջ (Ա. Մաս <https://www.youtube.com/watch?v=grDoiz3lPvo> Բ. Մաս <https://www.youtube.com/watch?v=DgxwwEcONwk>): Դասախօսութիւնը

Կ'աւարտի մէջբերումով մը «Մարգարէն» ին «Չաւակի Մասին» բաժնէն: Կեանքիս ազգային նուիրուածութեան երկարագոյն բաժնին ուղեցոյցն էր նորէն:

Գրեթէ ուրիշ մէկ ու կէս տասնամեակ ետք, 2013ին, անցումներս կ'ամբողջանային այլ երեւոյթներով: Այս անգամ արդէն ես հայագիտական նիւթերու ճանչցուած դասախօս էի եւ Մոնթրէալի ՀԲԸՄի Մանուէլ Զեօսեանի Անուան Հայագիտականի շարքէն ներս ինձմէ ինդրուեցաւ ներկայացնել «Բանաստեղծին Սիրտը» որ Վահէ-Վահեանի յետմահու հրատարակուած նամականին էր (դասախօսութիւնը դիտել այստեղ <https://www.youtube.com/watch?v=oDbooEmMULw>): Անոր պատրաստուելու համար պէտք էր երկար ժամանակ տրամադրէի ընթերցելու համար նամակներու այդ ստուար հատորը եւ հոն՝ վերստին դեմ յանդիման գտնուեցայ Ճպրանի գլուխգործոցին, սակայն այս անգամ՝ որպէս Վահէ-Վահեանի վկայութիւնները իր մտերիմներուն իր կէս դարի վրայ երկարող մտահոգեկան պատրաստութեան մասին որպէսզի կարողանար յաջողցնել «Մարգարէն» այնպէս ինչպէս պէտք էր որ ըլլար: Ապշեցուցիչ էր ինձի համար երեւակայել 52 տարուայ աշխատանքին այդ բազմամարաթոնեան, յամառ եւ երկարաշունչ ոգեղէն կերտումը որ պէտք էր կատարել բառ առ բառ, տող առ տող, հասնելու համար այն բարձր գրական թարգմանական գագաթին, որուն արդէն մտերիմը դարձած էի: Այնպէս ինչպէս «Մարգարէն» էր որ հոգիիս ուղեցոյցը դարձած էր, հիմա ալ ուսուցիչս էր, որ անդենականէն, կարելոր եւ նոր բան մը կը սորվեցներ ինձի իր մասին:

* * *

Յաջորդող տարիներուն՝ Վահէ-Վահեանի որդի Յուլակ Ապտալեանին հետ մշակեցի խորին բարեկամութիւն եւ, որպէս միջազգային գնահատիչ յանձնախումբի անդամ, նաեւ միացեալ աշխատանք մը՝ լոյս ընծայելու համար կարելոր գրականագիտական եւ հայագիտական աշխատասիրութիւններ, բոլորն ալ Վահրամ Ապտալեան Հիմնադրամի շարքէն: Աշխատանք մը՝ որուն գլուխը ատենին անցած էր ինք, Վահէ-Վահեանը եւ որ պէտք էր անպայմանօրէն շարունակել:

Անցեալ տարուան աւարտին, Յուլակը հեռաձայնով տեղեկացուց թէ իր եւ Դոկտ. Արփի Սարաֆեանի նախաձեռնութեամբ պիտի «Մարգարէն»ը վերահրատարակուէր որովհետեւ շատոնց սպառած էր եւ դարձած անգտանելի: Մեծ ուրախութեամբ ողջունեցի այս յոյժ կարելոր աւետումը: Եւ ահա, երբ Ճպրանի առաջին հրատարակութեան 100-ամեակի լրացումը կը թեւակոխենք, 2022ի Յունուարին փոստարկղիս մէջ ինձի հասաւ նոր պարգեւ մը: «Մարգարէն» իմ նոր եւ իմ հին բարեկամս: Մնայուն: Հիւսիսափայլս:

Երկուքն ալ կողք կողքի են: Հինը՝ լաթակազմ, իր զատ փայլուն կողքով, մագաղաթաթղթեայ էջերով: Նորը՝ քիչ մը աւելի սեղմ չափերով, ամբողջութեամբ թղթակազմ, բայց հինին օրինակով եւ նոյնիսկ նոյն տառատեսակներով եւ

Էջաղրումներով, Փօլ Կիրակոսեանի կողքի նոյն նաւավարի գունակարով: Աւելին՝
նորը կը պարունակէ Դոկտ. Արփի Սարաֆեանի կուռ եւ դիպուկ նախաբանը որ
հաճոյքով ընթերցեցի:

«Մարգարէն» դարադարձ պիտի տօնէ այս տարի: Եւ դարադարձին առիթով, ան
կ'երիտասարդանայ, կը դառնայ մատչելի եւ աւելին ալ՝ պիտի մատչելի դառնայ
առցանց նաեւ: Ի՛նչ հոյակապ պարգեւ մը հայութեան: Շնորհակալութիւն ձեզի Արփի
եւ Յուլակ:

Կը նայիմ երկուքին ալ: Առաջ՝ աշխատասեղանիս վրայ կ'ըլլար յաճախ
հին «Մարգարէն» ու հիմա ան կը հանգչի գրադարանիս ամենէն թանկագին
հատորներուն կողքին, թանգարանային գանձ մը որպէս: Նոր «Մարգարէն»՝ մնայուն
կերպով անկողինիս մօտ սեղանիկին վրան գետեղուած է եւ, եթէ պետք ըլլայ, հետս ալ
պիտի ճամբորդէ: Իր տեղը հոն պիտի ըլլայ միշտ:

Հեռաձայնային ուրիշ խօսակցութեան մը ընթացքին,

- Գիտե՞ս, - ըսաւ Յուլակը - Ի՛նչ հոյակապ պիտի ըլլար, եթէ աշխարհի բոլոր
ղեկավարները միշտ ուղղուէին «Մարգարէն» ի իմաստութեամբ:

Ճիշդ էր, սակայն եթէ այդ իրականանար, հաւանաբար հրաժարէին ալ իրենց
պաշտօններէն: Մարդկութիւնը կրնայ իսկապէս յառաջանալ, բառին լայնագոյն
իմաստով, միայն եթէ անոր իւրաքանչիւր բնակիչը կարենայ կողմնորոշուիլ: Ամէն
մարդ ինքն իր կեանքին նաւավարն է ի վերջոյ:

«Մարգարէն» հոն է միշտ, պատրաստ մեզ հոգեպնդելու եւ վերակենդանացնելու:
Անցումը եթէ յարութիւն մը պետք է ըլլայ թէ՛ մարդոց եւ թէ՛ մոլորակին համար ալ, այդ
պարագային նոր մկրտութեան մը պետք ունինք:

«Մարգարէն» մկրտութիւն է: Հայերէնով՝ կրկնակի՛օրէն:

There are no comments yet.